

**PLAN RADA
PARKOVA DINARIDA -
MREŽE ZAŠTIĆENIH PODRUČJA DINARIDA
2026-2028**

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Metodologija	3
2. KO SMO MI?	3
3. TEMATSKE OBLASTI DJELOVANJA	4
4. VIZIJA	7
5. MISIJA	7
6. DODATA VRIJEDNOST I SPECIFIČNOST PARKOVA DINARIDA	7
7. VRIJEDNOSTI ORGANIZACIJE	8
8. ANALIZA FAKTORA UTICAJA U OKRUŽENJU - PEST	9
8.1. Zaštita prirode u Evropi i regionu JIE	16
8.2. Pregled zaštićenih područja u regionu Dinarida	18
8.3. Socio - ekonomske okolnosti u regionu Dinarida	20
9. RAD ORGANIZACIJE U POSLEDNJIH PET GODINA	23
11. DIREKTNI I INDIREKTNI KORISNICI PARKOVA DINARIDA	24
12. KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA	24
13. STRATEŠKI I OPERATIVNI CILJEVI	27
14. OPERATIVNI PLAN	29
15. POTENCIJALNI DONATORI ZA PERIOD 2026 – 2028.	36

1. UVOD

Parkovi Dinarida-mreža zaštićenih područja Dinarida usvojila je 2016. godine Strategiju koja je odredila smjernice za dalji rad definišući viziju, misiju, ciljeve i prioritet djelovanja organizacije. Nakon tri godine aktivnosti i implementacije, analizirajući učinka organizacije, kroz participativni proces pripremljen je novi Strategijski plan za petogodišnji period (2019–2023). Taj dokument je predstavljao nadogradnju Strategije usvojene 2016. godine i dao preciznije smjernice za rad Sekretarijata Mreže.

Realizacija ovog plana bila je značajno poremećena pandemijom COVID-19, kao i prekidom regionalnog partnerstva sa WWF-om. Stoga je Sekretarijat mreže analizirao aktivnosti organizacije iz prethodnog perioda i predložio prioritete za naredni period u cilju pripreme novog Strategijskog plana.

Dodatno, na bazi analize zaključeno je da je potrebno uraditi Strategiju na period od 3 godine (2025-2027) koja bi bila okvir za oporavak organizacije nakon pandemije COVID-19, dok bi se od 2026. godine pristupilo izradi nove petogodišnje Strategije organizacije kroz širok konsultativni proces koji bi pratio i sveobuhvatan plan finansijske održivosti i novi komunikacioni plan organizacije.

1.1. Metodologija

Za potrebe izrade Plan rada Mreže bila je angažovana eksterna konsultantkinja koja je metodološki usmjeravala finalizaciju procesa i izrade nacrt dokumenta. Konsultantkinja je revidirala nacrt Plana rada koji je pripremio tim Mreže „Parkovi Dinarida“, odradila SWOT analizu, te sproveda seriju individualnih i intervjuova u fokus grupama sa članicama Mreže, njenim osnivačima, nevladinim organizacijama i partnerima. U intervjuima je učestvovalo 15 osoba i uzorak nije bio u potpunosti reprezentativan. Stoga se ni nalazi ne mogu smatrati rerezentativnim za cijelu Mrežu, već okvirnim. Analize inputa su služile kao osnova za definisanje ključnih problema područja, strateških i operativnih ciljeva, te operativnog plana.

2. KO SMO MI?

Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida osnovana je na inicijativu više upravljača zaštićenih područja s misijom da olakša i koordinira uspostavljanje mreže zaštićenih područja u regionu Dinarida. Parkovi Dinarida osnovani su 2015. godine kao neprofitna organizacija u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore. Organizacija je zasnovana na članstvu. Stalni Sekretarijat mreže smješten je u Crnoj Gori, trenutno broji 60 članova koji upravljaju sa više od 110 zaštićenih područja (kopnenih i morskih) širom Zapadnog Balkana, te predstavlja jedinstven model u kontekstu Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo*, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija).

Tokom godina, Parkovi Dinarida stekli su iskustvo u:

- okupljanju različitih grupa zainteresovanih strana radi dijaloga, prvenstveno usmjerenog na održivo upravljanje prirodnim resursima i zaštićenim područjima,
- organizaciji i facilitaciji okruglih stolova i regionalnih konferencija,
- dodjeli sredstava i sprovođenju podgranting programa, uz sve relevantne procedure koje su već uspostavljene,
- podsticanju razmjene znanja i iskustava širom regiona Zapadnog Balkana.

Inicijativa o formiranju regionalnog saveza zaštićenih područja na prostoru zemalja Dinarskog luka jedan je od rezultata koji su proizašli iz projekta „Parkovi Dinarskog luka“. Implementator ovog projekta bio je WWF. Takođe, decembra 2013. godine, države Dinarskog luka u Budvi (Crna Gora) potpisale su sporazum pod nazivom Big Win II, koji predstavlja nastavak prethodnog Big Win dogovora koji je postignut 2008. godine, na devetoj CBD Konferenciji u Bonu (Njemačka). Zvaničnim usvajanjem dokumenta u Budvi 2. decembra 2013, zemlje potpisnice, odnosno njihova nadležna ministarstva su se obavezale da će zajedno raditi na jačanju procesa planiranja u zaštiti prirode, kao i valorizovanju ekonomske vrijednosti svog prirodnog bogatstva, te na temelju tih vrijednosti raditi na jačanju modela za održivo finansiranje zaštićenih područja u regiji i na ukupnom unapređenju zaštićenih područja na prostoru Dinarskog luka. Ovaj dokument su, uz posredovanje WWF i IUCN, potpisali ministri i predstavnici ministarstava zaduženih za oblast životne sredine sledećih država: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo*, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija.

Ciljevi i prioritetne aktivnosti

Cilj organizacije je aktivno učestvovanje u unapređenju zaštite, razvoja i upravljanja zaštićenim prirodnim područjima u regionu Dinarida. Mreža doprinosi unapređenju saradnje između zaštićenih područja, lokalnih samouprava i organizacija civilnog društva u ostvarivanju zadataka vezanih za zaštitu životne sredine i održivi razvoj.

Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida posebno podržava:

- Razvoj politika usmjerenih ka razvoju i napretku zaštićenih područja,
- Unapređivanje međusobne komunikacije članica organizacije (Mreže), i
- Koordinaciju međunarodnih i nacionalnih projekata.

3. TEMATSKE OBLASTI DJELOVANJA

Prioritetne aktivnosti Parkova Dinarida su usmjerene na pet tematskih područja:

A) Zaštita biodiverziteta i razvoj zaštićenih područja

Zaštita biodiverziteta i očuvanje prirodnih vrijednosti predstavljaju osnovnu funkciju zaštićenih područja. Stoga, Parkovi Dinarida podržavaju aktivnosti zaštićenih područja Dinarida i šireg regiona u zaštiti i očuvanju prirode, u skladu sa Konvencijom o biološkoj raznovrsnosti (CBD), kao i njihovo međusobno povezivanje kroz uspostavljanje ekološke mreže prekograničnih zaštićenih područja.

Aktivnosti organizacije obuhvataju planiranje, sprovođenje i praćenje mjera zaštite, kao i upravljanje vrstama i staništima, pri čemu posebnu važnost imaju mreže NATURA 2000 i Emerald.

Dinaridi, kao najveći kraški sistem u Evropi, obuhvataju više od 200 planina, sa isto toliko vrhova iznad 2.000 metara nadmorske visine, 200 prirodnih jezera, 2.200 km riječnih tokova, više od 40 nacionalnih parkova i 19 područja pod zaštitom UNESCO-a. Ovakav reljef omogućio je izuzetno bogatstvo flore i faune, zbog čega su Dinaridi centar biodiverziteta od evropskog značaja, dom velikom broju endemičnih vrsta (koje u nekim područjima čine više od 10% ukupne flore).

Na ovom prostoru nalaze se i brojne prirodne šumske zajednice listopadnog i četinarskog drveća, livade i pašnjaci, koji, između ostalog, predstavljaju stanište zaštićenih velikih zvijeri poput medvjeda, vuka, lisice, risa i jelena.

B) Održivi regionalni razvoj i kvalitet življenja

U saradnji sa zainteresovanim lokalnim vlastima, predstavnicima privrede i zajednica, Parkovi Dinarida podržavaju i sprovode aktivnosti održivog razvoja u naseljenim područjima i u zonama koje gravitiraju zaštićenim područjima, s ciljem otvaranja novih mogućnosti i unapređenja kvaliteta života. Posebna pažnja posvećena je razvoju održivog turizma, promociji zelene gradnje, korišćenju obnovljivih izvora energije, održivom upravljanju otpadom i prilagođavanju klimatskim promjenama.

Održivi turizam predstavlja jedan od najefikasnijih načina za podsticanje ekonomskih aktivnosti u zaštićenim područjima i njihovoj okolini. Pored toga, zaštićena područja mogu donijeti i druge prednosti ruralnim krajevima, podstičući razvoj inovativnih inicijativa.

Takođe, mogu doprinijeti promociji regionalnih proizvoda, stvaranju zelenih radnih mjesta i pružanju ekosistemskih usluga, što sve zajedno vodi ka unapređenju kvaliteta života zajednice koja nastanjuje ova područja i u njima privređuje.

C) Saradnja sa međunarodnim institucijama i organizacijama

Saradnja i umrežavanje zaštićenih područja Dinarida predstavljaju osnovu za očuvanje prirode i postizanje održivog razvoja. Zbog toga je značajan dio našeg rada usmjeren na jačanje međusobne saradnje članova mreže Parkovi Dinarida, kao i na saradnju sa relevantnim međunarodnim institucijama i organizacijama, s ciljem unapređenja zaštite prirode na području Dinarskog luka i uravnoteženog regionalnog razvoja.

Zajednički naponi i prekogranična saradnja svih institucija u Dinaridima doprinose očuvanju prirodnih vrijednosti Dinarida i većem prepoznavanju dinarskog regiona kao cjeline.

Priroda ne poznaje granice, a međunarodna saradnja predstavlja temelj za očuvanje prirodnih vrijednosti i resursa Dinarida.

D) Razvoj ekološke svijesti za održivi razvoj

Parkovi Dinarida sporovode aktivnosti na svim nivoima. To znači da one uključuju različite interesne grupe, upravljače zaštićenih područja, naučnu, stručnu i širu javnost, stanovništvo i turiste. Redovne aktivnosti uključuju:

- razmjenu informacija i podataka, kao i tehničku i naučnu razmjenu među članicama;
- podršku stvaranju svijesti šire javnosti i aktivnog učešća lokalnog stanovništva u zaštiti prirode i održivom razvoju;
- izradu i distribuciju publikacija;
- organizovanje događaja u cilju promocije, edukacije i druge vrste aktivnosti kako bi se ispunili ciljevi organizacije.

Razvoj svijesti i razumijevanje potrebe za očuvanjem prirodnih resursa ključni su za unapređenje životne sredine i postizanje održivog razvoja. Edukacija i informisanje građana, posebno mladih, o ekološkim vrijednostima i izazovima, doprinose odgovornijem odnosu prema prirodi i njenim resursima. Kroz aktivno uključivanje zajednice, promociju dobrih praksi i jačanje ekološke pismenosti, stvaraju se temelji za dugoročno očuvanje prirodnih vrijednosti i održivi socio-ekonomski razvoj.

E) Brendiranje zaštićenih područja Dinarida

Fokusirani smo na stvaranje zajedničkog identiteta zaštićenih područja Parkova Dinarida kao jedinstvenog ekoregiona na globalnom nivou. Promovišemo vrijednosti i ponudu zaštićenih područja, kao i jačanje kapaciteta koji doprinose unapređenju te promocije.

Sa tim ciljem, Parkovi Dinarida su 2019. godine ustanovili **7. oktobar kao Dan zaštite Dinarida**. Inicijativa za uspostavljanje ovog dana potekla je od Sekretarijata Parkova Dinarida kao korak ka unapređenju saradnje i boljem prepoznavanju dinarskog regiona kao cjeline. Obilježavanjem ovog datuma šaljemo poruku da unapređenje zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti Dinarida treba da bude prioritet i zajednički zadatak svih nas.

4. VIZIJA

Vizija mreže „Parkovi Dinarida!“ je da postane spiritus agens (vodeća mašina) za prepoznavanje specifičnih prirodnih i kulturnih vrijednosti regiona Dinarskog luka, kao i prepoznavanje mreže u regionu i stvaranje i jačanje vrijedne platforme za kreiranje zajedničkog regionalnog brenda.

5. MISIJA

Parkovi Dinarida koordinišu, umrežavaju i podstiču saradnju između zaštićenih područja i uključuju lokalne zajednice u odluke o zaštićenim područjima kako bi doprinijeli postizanju održivog razvoja Dinarskog luka.

6. DODATA VRIJEDNOST I SPECIFIČNOST PARKOVA DINARIDA

Mreža Parkova Dinarida je specifična neprofitna organizacija (nevladino udruženje) koju čine upravljači zaštićenih područja iz zemalja regiona Dinarskog luka koji su zapravo javne institucije ili javna preduzeća. Ova posebnost određuje i način djelovanja organizacije koja je više okrenuta pružanju podrške radu članica (kroz različite forme pružanja informacija, savjeta, podrške u izgradnji kapaciteta, realizaciji projekata...) nego vođenju kampanja javnog zagovaranja sa ciljem promjene javnih politika na lokalnom ili regionalnom nivou.

Dodata vrijednost Parkova Dinarida ogleda se u njihovoj ulozi „**organizacije posrednika**“ koja ima svrhu da svojim članicama omogući informacije i resurse kojima će lakše ostvarivati sopstvene ciljeve. Dodata vrijednost Mreže se ogleda i u njihovoj posredničkoj (**facilitatorskoj**) ulozi između javnog i neprofitnog sektora jer ima potencijal da povezuje i olakšava inicijative nevladinih udruženja usmjerene i u vezi sa zaštićenim područjima kao i povezivanje zaštićenih područja sa međunarodnim organizacijama i donatorima.

„Organizacija posrednik“ se definiše kao organizacija koja djeluje kao medijator između zainteresovanih strana i „podržava pružanje servisa od drugih organizacija prije nego što sama direktno pruža servise“, koja teži da bude pružalac tehničke pomoći, resursna organizacija ili organizacija za razvoj kapaciteta za pojedine ciljne grupe (Panett, et al., 2000).

Prednosti daljeg regionalnog povezivanja i saradnje u Jugoistočnoj Evropi (JIE) ogleda se u potencijalu za rješavanje zajedničkih izazova, naročito u oblastima kao što su zaštita životne sredine, energetska tranzicija, obrazovanje, zdravstvena zaštita i pripravnost na prirodne nepogode. Često se pominju i potencijalne koristi od uspostavljanja zajedničkih mehanizama za prikupljanje podataka i praćenje, usklađivanja politika, razmjene znanja, zajedničkih infrastrukturnih projekata i kapaciteta za zajedničko djelovanje u svim ovim sektorima.

Osim saradnje između država JIE, partnerstva sa civilnim društvom i međunarodnim organizacijama mogu dodatno ojačati integraciju politika i usklađivanje nacionalnih i regionalnih prioriteta. Istovremeno, uključivanje lokalnih zajednica u samu implementaciju

smatra se od presudnog značaja. Kroz zajednički rad i uključivanje drugih aktera, učesnici iz JIE mogu razmjenjivati znanje, objediniti resurse i na taj način efikasnije upravljati rizicima i postizati pozitivne rezultate.¹

7. VRIJEDNOSTI ORGANIZACIJE

Mi vjerujemo da je važno da je naš posao podržan setom vrijednosti koje bi trebale prožimati našu asocijaciju. Sav posao strategije je identifikovan kako bismo ostvarili misiju i radili ka ostvarenju vizije. Takođe, osiguraćemo da set vrijednosti za koje se zalaže mreža Parkova Dinarida bude ugrađen u ono što radimo, kao i način na koji radimo.

POŠTOVANJE RAZLIČITOSTI

Ovu vrijednost ćemo negovati kroz stav da su različita mišljenja i stavovi dobrodošli, da obogaćuju i šire vidike, da kulturna raznolikost čini temeljne vrijednosti modernog društva, te da bez njih nijedna zajednica ne može da opstane niti da se razvija. Projekti će se temeljiti na poštovanju različitih grupacija koje su ili korisnice ili ciljne grupe projekata, te na razmijeni pristupa i stavova kulturološki raznolikih grupa. Biće zasnovani na potrebama i manjinskih i vulnerabilnih kategorija, a komunikacija će biti lišena stereotipnih, diskriminatorских i netrpeljivih izjava i predrasuda. Članice će biti ohrabrene da u drugima vide ono što je dobro.

ORIJENTISANOST NA LJUDE

Ovu vrijednost ćemo praktikovati kroz dijeljenje iskustava, znanja, ideja, najboljih praksi. Ulagaćemo konstantno u prepoznavanje specifičnih načina da poboljšamo i zaposlene i zajednice u kojima radimo. Kao organizacija, bićemo tolerantni na greške, širićemo vidike zaposlenih motivisanjem da nađu kreativna rešenja i raditi na organizacionoj kulturi u kojoj se ljudi osjećaju uvaženo. Pospješivaćemo razgovore o ulogama, odgovornostima i potrebama u timu i van njega, sagledavaćemo problema iz više uglova i redovno dobijati i obrađivati povratne informacije o timu, projektima i rezultatima.

UČENJE

Posvetićemo vrijeme i resurse za razvoj kulture organizacionog učenja da bi bili inovativniji i da bi brže reagovali na promjenljive uslove spolja. Učićemo i iz uspjeha i iz neuspjeha, proučavati sopstvene procese upravljanja prirodom i održivim razvojem i biti adaptabilna organizacija koja sadrži sistematično prikupljeno znanje o najboljim praksama.

SARADNJA

Tražićemo drugo mišljenje i razmotriti drugačiju perspektivu da bi bolje razumjeli zadatke i donijeli odluke zasnovane na iscrpnim informacijama. Razmatraćemo više opcija prije nego li se odlučimo za jednu. Tako ćemo bolje procijeniti potrebe, rizike, probleme,

¹ South-East Europe 2030 Strategy: State of Play in 2024 Third Annual Interim Implementation Report, <https://www.rcc.int/pubs/205/south-east-europe-2030-strategy-state-of-play-in-2024-third-annual-interim-implementation-report>

raspoloživa sredstva i kapacitete u radu sa drugima, na projektima, u razvoju i inovaciji za upravljanje zaštićenim područjima, u očuvanju prirode i promovisanju održivog razvoja.

ODRŽIVOST

Naše inicijative će se fokusirati na ekološku održivost, zaštitu i obnavljanje ekosistema, smanjenje zagađenja i promociju održive upotrebe prirodnih resursa. Radićemo na poboljšanju kvaliteta života zajednica svih članica, sa posebnim fokusom na marginalizovane i ranjive grupe.

ZABAVA

Naša organizaciona kultura će podržavati mogućnosti za prijatna iskustva saradnje u mreži. Srećni, opušteni, motivisani zaposleni će biti produktivniji, kreativniji, prisutniji na poslu, i imaće više povjerenja jedni u druge. Zabava na poslu utiče da se kulturne i profesionalne barijere lakše prevaziđu, te da ljudi i organizacije bolje sarađuju.

8. ANALIZA FAKTORA UTICAJA U OKRUŽENJU - PEST

Dinarski luk je veliki planinski masiv Jugoistočne Evrope, koji se sa površinom od otprilike 100 000 km² pruža na više od 6000 km obalne linije, obuhvatajući cijelo područje okrenuto prema Jadranskom moru i prirodno povezujeći osam zemalja: Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Srbiju, Kosovo*, Albaniju i Sjevernu Makedoniju. U ovim zemljama stanuje 23.662.298 stanovnika.²

Osnovna karakteristika Dinarida je kraški reljef tj. krajolik oblikovan otapanjem sloja ili slojeva topljivog temeljnog sloja, obično karbonatnih stijena kao što su krečnjak ili dolomit. Najveći kraški sistem na svijetu sastavljen je od 200 planina, sa isto toliko vrhova preko 2 000 metara, 200 prirodnih jezera, 2 200 km riječnih tokova, više od 40 nacionalnih parkova, 19 područja pod UNESCO zaštitom. Takav reljef uslovio je i bogatstvo flore i faune, tako da su Dinaridi centar biodiverziteta od evropskog značaja. Oni predstavljaju dom brojnim endemima (u nekim područjima prelazi i 10 % ukupne flore). Brojne su i prirodne šumske zajednice lišćara i četinarara, livada i pašnjaka, koje su, osim domaćim životnjama dom i zaštićenim velikim zvijerima poput medvjeda, vuka, lisice, risa, jelena. Na ovom području nalaze se i dvije posljednje evropske prašume: Perućica (BiH) i Biogradska Gora (Crna Gora). Takođe, jedno od poslednjih kraških polja u svijetu, Livanjsko Polje (BiH), nalazi se u ovom regionu.

² <https://www.worldometers.info/world-population/southern-europe-population/>

Dinaridi sadrže važne slatkovodne ekosisteme, uključujući najobimniju mrežu podzemnih rijeka (ponornica) i jezera u Evropi, poplavne šume i močvare međunarodnog značaja, kao što su delta Neretve (BiH/Hrvatska) i Skadarsko jezero (Crna Gora/Albanija). Rijeka Tara koja teče kroz Crnu Goru, i uliva se u Drinu na tromeđi sa Bosnom i Hercegovinom i Srbijom, urezala je jedan od najdubljih kanjona na svijetu. Rječni klanci i kanjoni Dinarida dom su mnogim endemima, vrstama koje ne postoje nigdje drugdje u svijetu. Prema jugu regije protežu se sve višoj planinski masivi, koji su pravi izazov za planinare i alpiniste, od kojih su najgrandiozniji Prokletije (Crna Gora, Albanija), na kojima se nalazi najviši vrh Dinarida - Jezerski vrh (Maja Jezerce) sa 2692 m nadmorske visine.

Najznačajniji resurs ovog područja je životna sredina. U državama Dinarskog luka postoje institucije nadležne za pitanja zaštite životne sredine:

Država	Institucije
Albanija	Ministarstvo životne sredine
Bosna i Hercegovina	Federalno ministarstvo zaštite životne sredine i turizma, Ministarstvo za prostorno planiranje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske, Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa
Hrvatska	Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije, Zavod za zaštitu okoliša i prirode
Sjeverna Makedonija	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
Crna Gora	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Agencija za zaštitu životne sredine;
Srbija	Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Zavod za zaštitu prirode Vojvodine;
Slovenija	Ministarstvo za životnu sredinu i prostorno planiranje, Zavod za zaštitu prirode Republike Slovenije

Tabela 1: pregled institucija koje se bave zaštitom životne sredine u državama Dinarskog luka

S obzirom na specifičnu političku situaciju u BiH, u ovoj zemlji takođe postoje ministarstva koja funkcionišu na nivou entiteta i kantona.

Struktura i broj zaposlenih u sektoru zaštite prirode značajno variraju od zemlje do zemlje. Političke promjene u nekim zemljama podrazumijevaju i česte smjene osoblja, što dovodi do gubitka kontinuiteta. Nedovoljni tehnički kapaciteti takođe karakterišu pojedine državne sisteme zadužetne za zaštitu životne sredine.

Fondovi za zaštitu životne sredine postoje u nekoliko zemalja Dinarskog luka. Finansiranje projekata od strane fonda je uglavnom preko povoljnih kredita sa nižim kamatnim stopama i dužim periodima otplate od banaka, i donacija. Fondovi za životnu sredinu postoje u Crnoj Gori (Eko fond- Fond za zaštitu životne sredine), Bosni i Hercegovini (jedan u Federaciji BiH i drugi u Republici Srpskoj), Hrvatskoj (Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost) i Srbiji (budžetski Zeleni fond).

Iako još uvijek ne postoje regionalni sporazumi na nivou Zapadnog Balkana, postoji nekoliko političkih okvira kojima su sve zemlje ovog regiona pristupile. **Najznačajniji među njima je politički okvir EU i s njim povezani proces približavanja EU.** Sve zemlje Zapadnog Balkana nalaze se u nekoj fazi usklađivanja svojih politika sa politikama EU. Neke su u ovom procesu naprednije (**npr. Crna Gora, Srbija**), dok su druge tek na početku (**npr. Kosovo, BiH**).

Potpisivanjem Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan (GAWB), zemlje Zapadnog Balkana su potvrdile svoju posvećenost evropskom putu. Ovim dokumentom, obavezale su se na saradnju s EU u cilju postizanja klimatske neutralnosti Evrope do 2050. godine, kao i na usklađivanje svog zakonodavstva s klimatskim propisima EU. Jedna od ključnih oblasti GAWB odnosi se na zaštitu biodiverziteta i ekosistema. U tom kontekstu, zaštićena područja (ZP) su globalno prepoznat alat za ostvarivanje ovih ciljeva.

Strategija EU za biodiverzitet prepoznaje ovu važnost i postavlja cilj da 30% kopna u Evropi bude zakonski zaštićeno, a 10% pod strogom zaštitom. Iako je ovaj cilj još daleko, u posljednjih nekoliko godina u mnogim zemljama Zapadnog Balkana proglašeno je mnogo novih zaštićenih područja. Međutim, većinom njih, kao i mnogim postojećim područjima se neadekvatno upravlja i zapravo su samo "zaštićeni na papiru".

Organizacije zadužene za upravljanje zaštićenim područjima često su kadrovski i finansijski nedovoljno opremljene, ili im nedostaju kapaciteti za savremenu zaštitu prirode. Vlade obezbjeđuju sredstva koja su često nedovoljna, pokrivajući uglavnom osnovne troškove (npr. plate i operativne troškove), ali bez dovoljno sredstava za kvalitetno upravljanje zaštitom prirode, uključujući angažovanje ključnih aktera.

S druge strane, izvor finansiranja takođe može biti problematičan. Mnoge zaštićene zone u Zapadnom Balkanu oslanjaju se na eksploataciju sopstvenih prirodnih resursa kako bi osigurale finansiranje.

Trenutna geopolitička situacija dodatno utiče na zaštićena područja Zapadnog Balkana, kroz različite izazove, kao što su smanjena sredstva za zaštitu prirode i rast cijena energije, što može dovesti do neodrživog korišćenja prirodnih resursa, posebno ogrevnog drveta, kako od strane lokalnih zajednica, tako i drugih korisnika. EU podržava razvoj obnovljivih izvora energije (solarne i vjetroelektrane) u regionu, ali je neophodno da ključna biodiverzitetska područja i zaštićene zone budu isključene iz ovih projekata.

Proces proglašavanja novih zaštićenih područja često se sprovodi bez ranog i adekvatnog uključivanja lokalnih zajednica, kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom smislu. Time se propuštaju potencijalne koristi koje bi zaštićeno područje moglo donijeti lokalnim zajednicama. Isto tako, ne prepoznaje se doprinos koji lokalne ekonomske aktivnosti mogu imati u ostvarivanju ciljeva zaštite.

Na kraju, potencijalna obostrana korist zaštićenog područja i lokalne zajednice svodi se samo na smanjenje međusobne štete, umjesto na zajednički razvoj i održivo upravljanje. **Međutim**, nova zaštićena područja predstavljaju priliku za pilot-projekte kvalitetne saradnje od samog početka. Iskustva stečena ovim projektima mogu se zatim prezentovati i primijeniti u cijelom regionu.

Opredjeljenjem država da počnu proces evropskih integracija, stvorena je obaveza usvajanja i primjene propisa EU u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promjena. Države koje obuhvataju Dinaride su u različitim fazama transponovanja najvažnijih direktiva i propisa u oblasti zaštite prirode, kao što su Direktive 92/43/EEC o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore, odnosno Direktive o staništima (usvojene 1992. godine), i Direktive 2009/147/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o očuvanju divljih ptica, odnosno Direktive o pticama (usvojene 1979. godine, izmijenjene 2009. godine). Crna Gora je u ovoj oblasti najnaprednija, ali pregovarački proces napreduje sporo – Crna Gora ima status kandidata za članstvo u EU od 2012. godine, a pregovori o Poglavlju 27 otvoreni su u decembru 2018. godine. Ukupno gledano, usklađenost sa EU pravnim okvirom za zaštitu životne sredine dostigla je naprednu fazu, ali je sprovođenje i dalje slabo. Takodje, očekivanja su da Crna Gora do 2028. godine postane naredna članica Evropske Unije.

U nastavku su dati sumarni pregledi godišnjih izvještaja Evropske komisije za 2024. godinu, a u vezi sa Poglavljem 27 po zemljama.

Albanija - Prema Izvjestaju Evropske komisije o Albaniji (2024)³, konstatovano je da je Albanija ostvarila određeni napredak u usklađivanju svog zakonodavstva obuhvaćenog Poglavljem 27 sa pravnom tekovinom Evropske unije.

Ključni aspekti napretka:

- Usklađivanje zakonodavstva: Albanija je nastavila sa prilagođavanjem svog zakonodavstva u oblastima zaštite životne sredine i klimatskih promjena kako bi se uskladila sa standardima EU.
- Institucionalni kapaciteti: Povećani su napor u jačanju institucionalnih kapaciteta za sprovođenje i praćenje politika zaštite životne sredine.

Preporuke za dalji napredak:

- Implementacija politika: Neophodno je unaprijediti sprovođenje postojećih politika i strategija u oblasti zaštite životne sredine.
- Jačanje administrativnih kapaciteta: Potrebno je dodatno osnažiti administrativne kapacitete relevantnih institucija kako bi se osigurala efikasna primjena zakonodavstva.
- Podizanje svijesti javnosti: Važno je povećati angažovanje javnosti kroz edukativne kampanje o značaju zaštite životne sredine i održivog razvoja.

U zaključku, iako je Albanija ostvarila određeni napredak u Poglavlju 27, potrebno je nastaviti sa sprovođenjem reformi i jačanjem kapaciteta kako bi se postigli puni standardi Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promjena.

³ https://enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2024_en

Bosna i Hercegovina - u Izvještaju Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2024. godinu⁴, u Poglavlju 27, konstatovano je da se Bosna i Hercegovina nalazi između rane faze i određenog nivoa pripremljenosti te da je ostvaren ograničen napredak u ovoj oblasti.

Ključni aspekti trenutne situacije:

- Zakonodavni okvir: Vijeće ministara usvojilo je odluku o kvaliteti tečnih goriva. Međutim, Bosna i Hercegovina još uvijek treba usvojiti klimatski zakon na državnom nivou i cjelodržavnu klimatsku strategiju, uključujući cilj klimatske neutralnosti do 2050. godine, kako bi se uskladila sa pravnom stečevinom EU u ovoj oblasti.

Preporuke za dalji napredak:

- Implementacija strategije: Neophodno je uspostaviti integrisani akcioni plan kako bi se osigurala koordinirana implementacija cjelodržavne strategije usklađivanja u oblasti okoliša i njeno praćenje.
- Usvajanje klimatskog zakonodavstva: Potrebno je usvojiti klimatski zakon na državnom nivou i cjelodržavnu strategiju zaštite okoliša i klimatskih promjena u skladu sa pravnom stečevinom EU.
- Formalizacija procedura: Važno je formalizirati proceduru za transparentno imenovanje fokalne tačke za Bosnu i Hercegovinu na temelju kvalifikacija kako bi se osigurala nesporna zastupljenost zemlje u međunarodnim konvencijama o zaštiti okoliša.
- Ažuriranje nacionalnih doprinosa: Neophodno je ažurirati nacionalno utvrđeni doprinos (NDC) i bez odlaganja implementirati paket monitoringa, izvještavanja, verifikacije i akreditacije (MRVA), s ciljem uvođenja cijena ugljika i usklađivanja sa sistemom trgovanja emisijama EU-a (ETS).

U zaključku, iako je Bosna i Hercegovina ostvarila ograničen napredak u Poglavlju 27, potrebno je intenzivirati napore kako bi se unaprijedila zaštita okoliša i ispunili standardi Evropske unije u ovoj oblasti.

Crna Gora - U Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2024. godinu⁵, u Poglavlju 27, konstatovano je da je Crna Gora postigla određeni nivo spremnosti i ostvarila određeni napredak u usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske unije. Evropska komisija je pozdravila usvajanje novog Zakona o upravljanju otpadom, kao i niz inicijativa u oblasti civilne zaštite. Međutim, naglašeno je da je potrebno što prije finalizovati i

4

https://www.ceas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/Kurtoazni%20prevod%20uvoda%20Izvjestaja%20Komisije%20za%20BiH%20za%202024.god_.pdf

⁵ <https://wapi.gov.me/download-preview/33f17d51-f184-4940-951f-b52b86de5649?version=1.0>

usvojiti Državni plan o upravljanju otpadom. Takođe, istaknuto je stupanje na snagu zabrane upotrebe plastičnih kesa od 20. oktobra 2024. godine.

U narednom periodu, preporučeno je jačanje saradnje sa lokalnim samoupravama u pitanjima upravljanja otpadom, zaštite prirode, kao i poboljšanja kvaliteta vazduha i voda. Takođe, potrebno je aktivno uključivanje građana u procese odvojenog prikupljanja otpada i reciklaže putem edukativnih kampanja i uključivanjem škola.

Evropska komisija je Crnoj Gori dala jasne preporuke koje se odnose na neophodnost ubrzanja aktivnosti Crne Gore u oblastima klimatskih promjena, zaštite prirode, upravljanja otpadom, vodama i vazduhom. To uključuje donošenje Zakona o zaštiti prirode, Strategije o biodiverzitetu, Zakona o zaštiti negativnog uticaja klimatskih promjena i zaštite ozonskog omotača, kao i Strategije upravljanja kvalitetom vazduha.

Kosovo*

Prema izvjestaju Evropske komisije za Kosovo* (2024)⁶ konstatovano je da je Kosovo u ranoj fazi pripremljenosti i da je ostvarilo ograničen napredak u ovoj oblasti.

Ključni aspekti trenutne situacije:

- Zakonodavni okvir: Kosovo je usvojilo Nacionalni program za evropske integracije (NPEI) za period 2024–2028, koji predviđa aktivnosti usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena.
- Institucionalni kapaciteti: Institucije zadužene za zaštitu životne sredine suočavaju se sa ograničenim kapacitetima, što utiče na efikasnost sprovođenja politika i propisa u ovoj oblasti.

Preporuke za dalji napredak:

- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Neophodno je ojačati kapacitete relevantnih institucija kako bi se osigurala efikasna implementacija i sprovođenje politika zaštite životne sredine i klimatskih promjena.
- Unapređenje zakonodavstva: **Potrebno** je nastaviti sa usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU, posebno u oblastima upravljanja otpadom, kvaliteta vazduha i voda, kao i zaštite prirode.
- Podizanje svijesti javnosti: Važno je sprovesti edukativne kampanje kako bi se povećala svijest građana o značaju zaštite životne sredine i njihovom aktivnom učešću u ekološkim inicijativama.
-

U zaključku, iako je Kosovo ostvarilo ograničen napredak u Poglavlju 27, potrebno je intenzivirati napore kako bi se unaprijedila zaštita životne sredine i ispunili standardi Evropske unije u ovoj oblasti.

⁶ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/c790738e-4cf6-4a43-a8a9-43c1b6f01e10_en?filename=Kosovo+Report+2024.pdf

Srbija - Prema Izvjestaju Evropske komisije o Srbiji (2024),⁷ ocjenjeno je da Srbija ima izvjestan nivo pripremljenosti i da je postigla dobar napredak u ovoj oblasti.

Ključni aspekti napretka:

- Upravljanje otpadom: Usvojeno je zakonodavstvo koje unapređuje upravljanje otpadom, što predstavlja značajan korak ka usklađivanju sa standardima Evropske unije.
- Industrijsko zagađenje: Izdate su integrisane dozvole za kontrolu industrijskog zagađenja, čime se poboljšava nadzor nad emisijama iz industrijskih postrojenja.
- Klimatske promjene: Usvojen je Program adaptacije na klimatske promene, kao i Nacionalni energetske i klimatski plan (NECP), što ukazuje na posvećenost Srbije u borbi protiv klimatskih promjena.

Preporuke za dalji napredak:

- Jačanje administrativnih kapaciteta: Neophodno je sprovesti mjere iz akcionog plana za razvoj administrativnih kapaciteta, kako bi se osigurala efikasna implementacija politika zaštite životne sredine.
- Unapređenje zakonodavstva: Potrebno je usvojiti zakone u skladu sa EU direktivama o procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA), strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (SEA) i ekološkom kriminalu, kako bi se obezbijedila adekvatna pravna osnova za zaštitu životne sredine.
- **Usklađivanje sa EU ETS:** Srbija treba da sprovede obaveze iz Mape puta za dekarbonizaciju Energetske zajednice, posebno u pogledu monitoringa, izveštavanja i verifikacije emisija, sa ciljem uvođenja sistema trgovine emisijama ugljen-dioksida i usklađivanja sa EU šemom trgovine emisijama (ETS).

U zaključku, iako je Srbija ostvarila dobar napredak u Poglavlju 27, potrebno je nastaviti sa sprovođenjem reformi i jačanjem kapaciteta kako bi se postigli puni standardi Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promjena.

Kada je u pitanju oblast **zaštite prirode** stanje po državama je različito.

Hrvatska i Slovenija, kao članice Evropske unije, u potpunosti su inkorporirale EU Direktive o staništima i pticama i aktivno upravljaju mrežom Natura 2000 područja. Obje zemlje su prepoznate kao primjeri dobre prakse u implementaciji i izveštavanju prema direktivama.

U **Albaniji** je značajan dio Direktive o pticama i Direktive o staništima prenesen u nacionalno zakonodavstvo, ali je implementacija i dalje ograničena zbog nedovoljnih administrativnih kapaciteta i finansijskih resursa. Potrebno je dodatno raditi na proglašenju Natura 2000 područja i njihovom aktivnom upravljanju. Pored toga, izmjene Zakona o zaštićenim područjima sada dozvoljavaju aktivnosti poput zahvata vode za navodnjavanje i izgradnju turističkih kompleksa unutar tih područja. Takve promjene rizikuju da ugroze ekološke i

⁷ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/3c8c2d7f-bff7-44eb-b868-414730cc5902_en?filename=Serbia%20Report%202024.pdf

biodiverzitetske vrijednosti Albanije, uključujući potencijalna Natura 2000 područja, što je u suprotnosti sa standardima EU.⁸

Bosna i Hercegovina je ostvarila određeni napredak, ali proces transpozicije EU direktiva o prirodi je i dalje fragmentiran. I dalje nije uspostavljen jedinstven pravni okvir na državnom nivou – zakoni postoje samo na entitetskom nivou (Federacija BiH i RS), što otežava dosljednu implementaciju i izvještavanje. Zemlja još uvijek treba da usvoji listu potencijalnih Natura 2000 područja, pripadajuće podzakonske akte i uspostavi sistem za praćenje biodiverziteta.

U **Sjevernoj Makedoniji** Zakon o prirodi, koji je pripremljen u cilju usklađivanja sa zahtjevima EU Direktiva o staništima i divljim pticama, još uvijek nije usvojen. Aktivnosti na identifikaciji potencijalnih Natura 2000 područja nastavljene su širom zemlje, ali su suočene sa institucionalnim poteškoćama. Rad na pripremi za identifikaciju i predodređivanje područja koja će biti obuhvaćena Natura 2000 mrežom treba dalje intenzivirati. Izrađena je i objavljena digitalna karta staništa, koja prikazuje ekološke karakteristike staništa.

Crna Gora je nastavila s postepenim prenošenjem direktiva i identifikacijom područja značajnih za Natura 2000 mrežu. Trenutno je mapirano oko 75% teritorije. Međutim, kapaciteti za upravljanje ovim područjima ostaju nedovoljni.

U **Srbiji**, usklađenost u oblasti zaštite prirode, posebno sa Direktivama o staništima i pticama, je umjerena. Srbija treba da nastavi rad na identifikaciji i preliminarnom određivanju područja koja će biti obuhvaćena Natura 2000 mrežom. Takođe, treba da usvoji novi zakon o zaštiti prirode kako bi se u potpunosti uskladila sa pravnom tekovinom EU. Institucionalni i kadrovski kapaciteti na nacionalnom i lokalnom nivou i dalje su slabi, naročito kada je riječ o sprovođenju propisa i kontroli trgovine divljim vrstama.

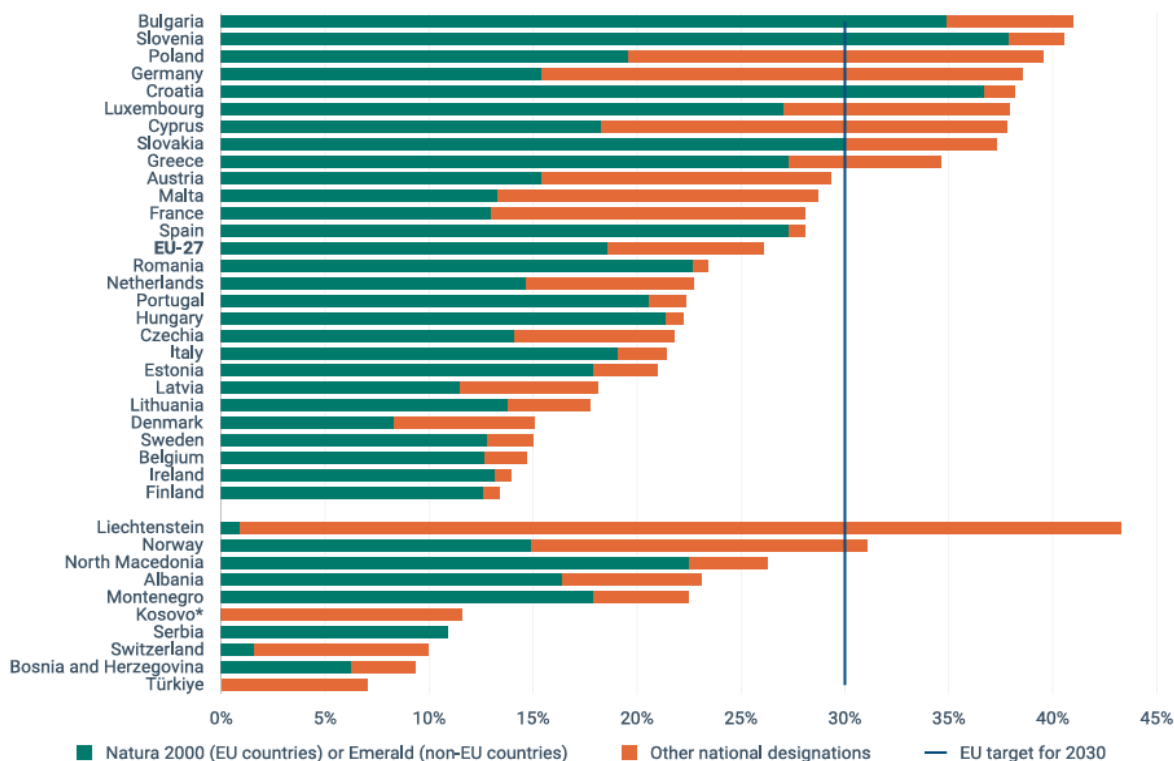
8.1. Zaštita prirode u Evropi i regionu JIE

Evropska agencija za zaštitu životne sredine objavila je podatak da u **Evropskoj uniji** zaštićena područja obuhvataju 25,7% kopnenog područja i 11,1% morskog prostora. Treba naglasiti da u članicama EU, osim područja proglašених po nacionalnom zakonodavstvu, postoje i područja EU ekološke mreže NATURA 2000, koja su znatno povećala površine pod zaštitom. EU Strategija biodiverziteta do 2030. godine zahtijeva od država članica da dodatno povećaju obuhvat zaštićenih područja (na 30 %), posebno kada je riječ o morskim područjima udaljenim od obale i područjima sa strogim režimima zaštite.⁹

Do kraja 2022. godine, devet država članica EU proglasilo je više od 30% svoje kopnene teritorije zaštićenom (Grafik ispod): Bugarska, Hrvatska, Kipar, Njemačka, Grčka, Luksemburg, Poljska, Slovačka i Slovenija. Pet država članica EU koje imaju 15% ili manje zaštićenih područja moraće značajno da pojačaju svoje napore kako bi dostigle zadati cilj.

⁸ https://enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-report-2024_en

⁹ <https://biodiversity.europa.eu/europes-biodiversity/protected-areas-archived>

Izvor: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/monitoring-progress-towards-8th-eap-objectives/indicators/09-designated-terrestrial-protected-areas>

Iako je Natura 2000 okosnica mreže zaštićenih područja u EU, ona je dopunjena dodatnim područjima proglašenim na nacionalnom nivou. Različiti obrasci između Natura 2000 i drugih nacionalnih oznaka odražavaju raznolikost istorijskih, geografskih, administrativnih, političkih i kulturnih okolnosti, kao i režima upravljanja. Ipak, jasno je da je proglašenje Natura 2000 područja značajno doprinijelo povećanju površine zaštićenih područja u Evropi.

Pokrivenost zaštićenim područjima u evropskim zemljama koje još uvijek nisu članice EU, do kraja 2022. godine značajno je varirala. Mnoge od tih zemalja moraću u velikoj mjeri da pojačaju svoje napore kako bi dostigle ciljeve za zaštićena područja, koji su usvojeni u okviru [Globalnog okvira za biodiverzitet iz Kunminga i Montreala](#).

Dostupni podaci na nivou JIE iz 2018. godine pokazuju da zaštićena područja pokrivaju 25,156.52 km², ili oko 8,8% kopna¹⁰, i u odnosu na globalnu pokrivenosti zaštićenim područjima od 15,4% za (UNEP-WCMC, 2014), region JIE značajno zaostaje. Situacija je još alarmantnija u odnosu na morska zaštićena područja koja pokrivaju 751.59 km², u ukupnom iznosu od oko 1,8% od morskog područja regiona JIE (pod nacionalnom jurisdikcijom). U odnosu na 8,4% globalne pokrivenosti morskih zaštićenih područja (UNEP-

¹⁰ Izvor: Vasilijević, M., Pokrajac, S., Erg, B. (eds.) (2018). State of nature conservation systems in South-Eastern Europe (<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2018-040-En.pdf>)

WCMC, 2014.), očigledno je da su morska zaštićena područja kritična tačka u regionu JIE. Ovi podaci odnose se samo na zemlje sa morskom obalom (prostorom), odnosno Albaniju, Hrvatsku, Crnu Goru i Sloveniju (površinaorskog područja BiH je veoma mala i time isključena iz obračuna).

8.2 Pregled zaštićenih područja u regionu Dinarida

Albanija je nedavno uložila napore da proširi svoju mrežu zaštićenih područja, koja sada obuhvata: 11 nacionalnih parkova, 1 morski park, 718 spomenika prirode, 23 striktna rezervata prirode, 11 zaštićenih predjela, 4 lokaliteta Svjetske baštine, 4 Ramsar područja i druga zaštićena područja različitih kategorija, koja zajedno čine 21,36% teritorije zemlje¹¹.

Mreža zaštićenih područja u **Bosni i Hercegovini** se širila posljednjih pet godina, dominatno na području Republike Srpske koja je nedavno proglasila pet novih parkova prirode¹². Međutim i pored proglašenja novih zaštićenih područja, BiH ostaje država sa najmanjim procentom zaštićene teritorije koja sada iznosi oko 3,5%.

Mreža zaštićenih područja **Crne Gore** nakon proglašenja novih područja sada broji 80 zaštićenih područja koja pokrivaju površinu od 190138.41 ha, odnosno 182572.35 ha na kopnu (13.41%) i 4567.26 ha (1,8%) morske teritorije Crne Gore. Od toga najveći dio (7,271%) sastoji od pet nacionalnih parkova.¹³

U **Republici Hrvatskoj** ukupno je zaštićeno 409 područja u različitim kategorijama. Od toga je 8 područja zaštićeno u kategoriji nacionalni parkovi, a 12 područja pripada parkovima prirode. Zaštićena područja danas obuhvataju 13,4% kopnene teritorije i 1,95% teritorijalnog mora. Najveći dio zaštićene površine su parkovi prirode (4,90% ukupne državne teritorije)¹⁴.

Osim toga, Hrvatska kao članica EU ima definisanu Ekološku mrežu Natura 2000, koja pokriva 36,67% kopnene teritorije i 16,26% obalnog mora, a sastoji se od 745 područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (uključujući vPOVS, POVS te PPOVS), te 38 područja očuvanja značajnih za ptice (POP).

Ukupan broj zaštićenih područja prirode na **Kosovu*** (2017) je 184, koji obuhvataju površinu od 126.119,29 ha, ili 11.56%. Od toga, zaštićena su dva nacionalna parka, jedan park prirode i 156 spomenika prirode.

Trenutna mreža zaštićenih područja **Sjeverne Makedonije** obuhvata 82 područja koji pokrivaju površinu od 357 778 ha, što ukupno čini 13,92% teritorije ove države. Većina od tog procenta pokrivaju četiri nacionalna parka (6,91%), zatim 60 spomenika prirode, 12 parkova prirode, kao i područja u ostalim kategorijama zaštite¹⁵

Slovenija je jedna od evropskih zemalja s najbolje očuvanim prirodnim uslovima i najvećom biološkom i pejzažnom raznolikošću. To se odražava na veličini slovenske teritorije koja je

¹¹ <https://geoportal.asig.gov.al/map/?auto=true>

¹² <http://e-priroda.rs.ba/en/protectedsites/>

¹³ <https://cloud.gdi.net/smartPortal/zppCG>

¹⁴ <https://biportal.hr/gis/>

¹⁵ https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2014/10/IndikatoriInfografici_2022.pdf

zaštićena: više od 52% je zaštićeno u nekoj od kategorija zaštite, i približno 37% teritorije pripada ekološkoj mreži Natura 2000. Zaštićena područja se sastoje od jednog nacionalnog parka (NP Triglav koji geografski pripada regionu Alpa), tri regionalna parka i 34 pejzažna parka (landscape parks), 66 rezervata prirode i preko 1200 spomenika prirode.¹⁶

Površina zaštićenih područja u **Srbiji** trenutno iznosi 826.757 ha, odnosno 9,34% teritorije Srbije. Pod zaštitom se nalazi 469 zaštićenih područja¹⁷.

¹⁶ <https://www.naravniparkislovenije.si/en>

¹⁷ <https://zzps.rs/>

8.3. Socio - ekonomske okolnosti u regionu Dinarida

U zaštićenim područjima Dinarskog luka se kontinuirano unapređuje infrastruktura koja je u funkciji razvoja turističkog potencijala što je dobra osnova za dalji razvoj. Međutim, ukoliko se ne nastavi sa izgradnjom javne infrastrukture, promocijom i ne poveća zainteresovanost biznis sektora za ulaganje u nove ideje, proizvode i sadržaje u nacionalnim parkovima, to bi moglo u srednjem roku dovesti do pada pozitivnih trendova koji se dešavaju na područjima nacionalnih parkova u protekloj deceniji.

I pored uvedenih pozitivnih promjena, obrazovanje u školama još nije u dovoljnoj mjeri povezalosticanje teorijskih znanja sa praktičnim upoznavanjem djece sa zaštićenim prostorima i principima očuvanja životne sredine kao osnove održivog razvoja.

U istraživanju IUCN¹⁸ sprovedenom u 2018. godini prepoznate su sledeće činjenice i brojke vezane za očuvanje prirode u Jugoistočnoj Evropi:

- Zaštićena područja u regionu JIE pokrivaju oko 8.8% svoje teritorije.
- Najveća površina zaštićenih područja je pod IUCN kategorijom upravljanja V (Zaštićena područja kopnena/morska)
- Najmanje zastupljena kategorije su Ib (Wilderness Area), Ia (Strogi rezervat prirode) i VI (Zaštićeno područje sa održivim korišćenjem prirodnih resursa)
- Postoje 44 zaštićena područja prepoznate međunarodnim konvencijama i / ili programima, uključujući i 29 močvara od međunarodnog značaja (Ramsarska područja), 9 rezervata biosfere i 3 UNESCO Global Geoparks
- Jedno od najbogatijih područja u Evropi u biodiverzitetu, domaćin populacije velikih mesoždera poput mrkog medveda (*Ursus arctos*), vuka (*Canis lupus*) i risa (*Link link*) i poznat po svojoj visokoj stopi endemizma
- Sve zemlje u regionu JIE se suočavaju sa sličnim prijetnjama po biodiverzitet, uključujući urbanizaciju i razvoj infrastrukture, nekontrolisani razvoj energetskog sektora (hidroelektrana), krivolov, i neodrživi turizam...
- Monitoring biodiverziteta je generalno slab u regionu JIE.

¹⁸ Izvor: State of nature conservation systems in South-Eastern Europe (<https://www.iucn.org/news/eastern-europe-and-central-asia/201811/nature-conservation-systems-south-eastern-europe>)

Prema istraživanju IUCN, ključne opasnosti za biodiverzitet u JIE su

Opasnosti	Albanija	Bosna i Hercegovina	Hrvatska	Sjeverna Makedonija	Crna Gora	Srbija	Slovenija
Ubrzana urbanizacija i saobraćajna infrastruktura	Urbanizacija u priobalnim područjima; nelegalna gradnja; razvoj transportne mreže	Pretjerana izgradnja, naročito u planiranim zaštićenim područjima	Pretjerana izgradnja, naročito u priobalnim područjima	Pretjerana izgradnja i konverzija zemljišta za izgradnju, naročito u barskim staništima; razvoj transportne mreže	Pretjerana izgradnja u primorskim i vrijednim prirodnim područjima; nelegalna gradnja u i oko zaštićenih područja	Pretjerana izgradnja	Pretjerana izgradnja, naročito u priobalnim područjima
Nekontrolisan razvoj energetskog sektora	Nekontrolisani razvoj energetskog sektora; Rudarstvo; Izgradnja hidroelektrana	Izgradnja hidroelektrana; kamenoloma	Regulacija vodotoka	Izgradnja hidroelektrana i infrastrukture za transport energije; Rudarstvo; kamenolomi	Izgradnja hidroelektrana	Nekontrolisani razvoj energetskog sektora; Izgradnja hidroelektrana	Rudarstvo; kamenolomi
Prekomjerna eksploatacija prirodnih resursa i krivolov	Krivolov (naročito ptice) i ribolov; prekomjerna eksploatacija prirodnih resursa kroz komercijalno sakupljanje	Pretjerana upotreba prirodnih resursa, uključujući i ljekovito bilje i gljive	Prekomjerna upotreba kroz komercijalno sakupljanje biljaka i gljiva, ili kroz ribolov; krivolov	Pretjerana sječa; nezakonit lov i ribolov	Prekomjerne eksploatacija šuma, rijeka i jezera; ilegalna sječa šuma; krivolov (naročito ptice) i ribolov	Neodrživo korišćenje prirodnih resursa	Nekontrolisano uklanjanje biljaka i životinja
Prevelika promjena rijeka i/ili močvara	Izmjena režima voda		Izmjena režima voda	Izmjena režima voda	Izmjena režima voda	Izmjena režima voda	Izmjena režima voda
Zagadjenje	Zagadjenje vode	Zagadjenje vode i vazduha	Zagadjenje vode, zemljišta i vazduha	Zagađenje vodenih ekosistema	Zagađenje rječnih i morskih ekosistema iz gradskih i industrijskih izvora	Zagađenje vode, zemljišta i vazduha od industrije i poljoprivredne proizvodnje	Zagađenje površinskih voda, podzemnih voda i mora;
Pritisak razvoja turizma	Nekontrolisani razvoj turizma		Nekontrolisani razvoj turizma	Nekontrolisani razvoj turizma	Nekontrolisani razvoj turizma	Nekontrolisani razvoj turizma	Nekontrolisani razvoj turizma
Intenzivna	Intenzivna poljoprivredna	Konverzija kraških staništa	Pad u tradicionalnom	Pad u tradicionalnom nisko- produktivnoj	Konverzija poljoprivrednog	Intenzivna poljoprivredna	Intenzivna poljoprivredna

poljoprivreda	proizvodnja	u poljoprivredno zemljište; prekomjerna upotreba pesticida i đubriva	nisko-produktivnoj poljoprivredi i odustajanje od nekada velikih pašnjaka i livada dovelo je do sukcesije	poljoprivredi i odustajanje od nekada velikih pašnjaka i livada dovelo je do sukcesije	zemljišta; napuštanje tradicionalnih načina korišćenja zemljišta, što dovodi do sukcesije	proizvodnja. Pad u tradicionalnom nisko-produktivnoj poljoprivredi i odustajanje od nekada velikih pašnjaka i livada dovelo je do sukcesije	proizvodnja. Pad u tradicionalnom nisko-produktivnoj poljoprivredi i odustajanje od nekada velikih pašnjaka i livada dovelo je do sukcesije Intezivni uzgoj ribe
Ostalo	Klimatske promjene, naročito utiču na priobalna područja; krčenje šuma; erozija tla	Promena klime; zakiseljavanje staništa; šumski požari; invazivne vrste	Klimatske promjene	Klimatske promjene, šumski požari;	Klimatske promjene, invazivne vrste	Šumski požari;	Klimatske promjene, invazivne vrste, šumski požari;

9. RAD ORGANIZACIJE U POSLEDNJIH PET GODINA

Analiza dosadašnjeg rada Asocijacije Parkovi Dinarida pokazuje da organizacija djeluje kroz dva pristupa: regionalni (koji obuhvata dinarski prostor) i lokalni (fokusan na aktivnosti u Crnoj Gori).

Regionalni pristup obuhvata aktivnosti usmjerene na umrežavanje i promociju zaštićenih područja Dinarida kao pokretača održivog regionalnog razvoja, sa posebnim fokusom na prenošenje i primjenu dobrih praksi u upravljanju.

Aktivnosti u okviru ovog pristupa uključuju:

- **Organizaciju redovne Konferencije Parkova Dinarida** (Konferencija zaštićenih područja Zapadnog Balkana), sa ciljem unapređenja saradnje, komunikacije i umrežavanja među zaštićenim područjima u regionu Dinarida. Ove konferencije su dosljedno prepoznate od strane učesnika kao korisne i relevantne. One pružaju jedinstvenu priliku za razmjenu iskustava između upravljača iz osam zemalja Zapadnog Balkana, upoznavanje sa novim trendovima u upravljanju zaštićenim područjima i planiranje buduće saradnje. Parkovi Dinarida redovno pozivaju i organizacije civilnog društva (OCD) da učestvuju u ovim događajima kako bi se ojačala saradnja između zaštićenih područja i OCD-a.
- **Sprovođenje Programa malih grantova za zaštićena područja**, sa ciljem izgradnje i jačanja funkcionalnih mehanizama saradnje između upravljača i lokalnih zajednica, kao potencijalnog pokretača održivog socio-ekonomskog razvoja. Ova aktivnost je prepoznata kao ključna, zbog svoje sposobnosti da donese konkretne promjene i promijeni ponašanje. U proteklih šest godina, Parkovi Dinarida su realizovali dva poziva za dodjelu malih grantova, podržavši 16 projekata ukupne vrijednosti 164.000 eura, u kojima je učestvovalo 21 zaštićeno područje i 19 OCD-a. Organizacija već ima uspostavljene procedure i kriterijume za sprovođenje grantova, koje je odobrila Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju (SIDA), koja je i finansirala dva poziva.
- **Obilježavanje Dana zaštite Dinarida** kao zajedničkog alata za jačanje saradnje i prepoznatljivosti dinarskog regiona u cjelini. Ova manifestacija ističe značaj prirodnog i kulturnog naslijeđa zemalja dinarskog luka i povezanost prirodnih resursa sa kulturnim i istorijskim vrijednostima ovog jedinstvenog dijela Evrope.

Lokalni pristup (Crna Gora) obuhvata doprinos uspostavljanju koherentne mreže efektivnih i održivih zaštićenih područja, uključujući mrežu Natura 2000 u Crnoj Gori. U kontekstu intenziviranja pregovora Crne Gore sa EU, Parkovi Dinarida djeluju kao platforma za razmjenu iskustava i najboljih praksi u upravljanju zaštićenim područjima, naučenih u zemljama članicama EU.

Aktivnosti u okviru ovog pristupa uključuju:

- Unapređenje sistema zaštićenih područja u Crnoj Gori kroz jačanje zakonskog okvira i prenos znanja i najboljih praksi iz EU.
- Jačanje kapaciteta upravljača zaštićenih područja i lokalnih OCD-a koje se bave zaštitom prirode, kroz obuke i tehničku podršku.

- Uspostavljanje funkcionalnih i održivih mehanizama saradnje sa lokalnim zajednicama kroz formiranje savjeta interesnih strana u zaštićenim područjima i sprovođenje programa Mladih rendžera.
- Podizanje svijesti i povećanje javne podrške zaštiti prirode i zaštićenim područjima među širom javnošću i lokalnim zajednicama.

11. DIREKTN I INDIREKTN KORISNICI PARKOVA DINARIDA

Direktni korisnici Parkova Dinarida su njeni članovi.

Indirektni korisnici su ministarstva u državama Dinarskog luka nadležna za poslove zaštite životne sredine, lokalne samouprave, nevladine organizacije, turističke organizacije, privredni subjekti i lokalne zajednice.

12. KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA

Ključni problem 1: Nedovoljna finansijska održivost mreže parkova Dinarida

Finansijska održivost zaštićenih područja je sposobnost obezbjeđivanja dovoljnih, stabilnih i dugoročnih finansijskih sredstava i njihove blagovremene i odgovarajuće raspodjele, kako bi se pokrili svi troškovi i osiguralo da se zaštićenim područjima upravlja efikasno i djelotvorno. Održivost Parkova Dinarida bi se mogla postići usvajanjem Konvencije o zaštiti Dinarida koja bi bila urađena po istom principu kao i Apska i Karpatska Konvencija i čiji bi princip finansiranja bio repliciran na države Dinarskog luka. Predloženo je da se napravi cost-benefit analiza u tu svrhu, koja bi služila za lobiranje pred donosiocima odluka. Za ovakvu inicijativu je ocijenjeno da postoji osnova i interes. Naglašeno je da treba mnogo raditi na terenu da se pokrene dogovor koji bi rezultirao Dinarskom konvencijom.

U međuvremenu, put ka održivosti bi se mogao osigurati intenzivnijim prisustvom kao partnera na većim i ozbiljnijim projektima, kakvi su regionalni projekti. Veće EU mreže bi u Mreži „Parkovi Dinarida“ mogle vidjeti dobrog partnera na projektima. Naglašena je korist od direktnih kontakata i poznanstava u ovom smislu jer se većim prisustvom na terenu skreće pažnja na potencijal za partnerstva na projektima.

U cilju diversifikovanja finansijskih izvora, trebalo bi razmotriti i snagu lobiranja za sufinansiranje projekata, djelova projekata, programa, kao i lobiranje ka privatnim investitorima koji u svojoj organizacionoj kulturi imaju kao vrijednost održivo i ekološki odgovorno poslovanje.

Izdvojila se i ideja o naplati obuka, edukacija, ekspertskih usluga pod uslovom da članice mreže ovaj pristup odobre, kao i da predlože optimalne modalitete za isporuku ovih usluga.

Predloženo je i da se sredstva za konferencije preusmjere na prioritetnije stvari, a da se konferencije finansiraju iz donatorskih sredstava ili da učešće na njima polaznici sami

finansiraju. Ovo bi značilo da konferencije plasiraju najaktuelnije teme, čak i one koje su povod za diskusiju i u zemljama EU (npr. klimatske promjene ili forumi stejkholdera - da se Parkovi Dinarida postave kao vektor prenosa znanja.

Ključni problem 2: Nedovoljna prepoznatljivost parkova Dinarida

Prepoznatljivost područja Dinarida se tokom analiza izdvojila kao jedna od stavki koju treba unaprjeđivati. Međutim, s obzirom na raznolik i neujednačen pristup očuvanju i upravljanju zaštićenih područja, te različite pristupe i prakse pojedinih članica u ovim oblastima, prepoznato je da bi razmjena znanja i rad na profesionalizaciji svih članica bio prvi korak koji bi podstakao ravnomjerniji razvoj i pristup upravljanju zaštićenim područjima Dinarskog luka. Ovo se odnosi i na jačanje kapaciteta za sprovođenje zakona privlačenjem i zadržavanjem kvalifikovanog kadra koji se bavi zaštitom prirode. Efikasno upravljanje se dešava kada osoblje zaštićenih područja ima znanje, vještine i stavove potrebne za obavljanje svojih dužnosti. Tek nakon ujednačavanja nivoa znanja kritične mase članica, može se govoriti o radu na zajedničkom brendu i proizvodu. Za sada, glavna prepoznatljivost treba da bude aktivan rad na uspostavljanju podsticajne klime za produktivnu saradnju i trud ka razmjeni i nivelaciji znanja. Mreža mora posredovati u edukaciji upravljača, administracije, rendžera, tj. na svim nivoima kako bi posredovala u stvaranju jedinstvene organizacione klime u upravljačima zaštićenih područja. Da bi efektivno posredovala u razmjeni znanja, potrebno je da Mreža mapira znanja na nižim nivoima, kao i potrebe za znanjima.

Mreža "Parkovi Dinarida" treba da bude prepoznata i kao korektivni faktor koji drži do standarda rada. Ona treba iznutra da se osnaži, da se reorganizuje na način da se uvedu pravila, ojačaju kapaciteti za njihovo sprovođenje i da se kolektivno definiše vizija. Mreža treba da usmjerava svoje članice da prate standarde u radu, te da ako to ne rade skreće pažnju, reaguje i istupa, kako bi osigurala da članice imaju odgovoran odnos prema zaštićenim područjima.

Mreža bi svoju prepoznatljivost mogla da izgradi i uključivanjem u zagovaračke aktivnosti ka donosiocima odluka i zagovarati za zelene politike.

Ključni problem 3: Slika u javnosti Mreže Parkova Dinarida

Kada je javnost svjesna Mreže i kad cijeni njen trud, ona se uključuje u njen rad. Angažovana javnost može da obezbijedi dodatne resurse kao što su finansiranje, volonteri i zagovaranje inicijativa koje sprovodi zaštićeno područje. Pored toga, angažovana javnost može poslužiti kao izvor informacija i podataka o ekosistemima zaštićenih područja. Može pomoći u podizanju svijesti i razumijevanja važnosti prirodnih resursa i doprinijeti donošenju odluka o upravljanju zaštitom, što podstiče odgovornost i transparentnost u upravljanju zaštićenim područjima. Osim dobro informisane javnosti, neophodno je ostvariti i jasnu komunikaciju unutar Mreže, te uspostaviti kanale komunikacije i sa ranjivim grupama, čime se daje dobar primjer inkuzivnog pristupa. Rješenje ovog problema je oslikano u izgradnji javne podrške kroz poboljšanu komunikaciju, povećanje inkluzivnosti i ekološke svijesti šire zajednice.

Ključni problem 4: Nedovoljno izgrađeni kapaciteti Mreže Parkova Dinarida

Sekretarijat Parkova Dinarida je kancelarija sa sjedištem u Podgorici. Organizacija koristi

dostupne podatke o članicama za redovno praćenje i utvrđivanje njihovih potreba. Organizacija je svjesna svojih potreba, kao npr. za obukom za nove članove na temu „prikupljanje sredstava“, vještine komunikacije, upotreba novih digitalnih alata.. Organizacija nema u pisanom obliku sistem regrutovanja i zapošljavanja kao ni sistem usavršavanja, pohvale, nagrađivanja i motivisanja koji je primijenjen i redovno ažuriran. Potrebno je, u sklopu posebnog dokumenta (politika razvoja ljudskih resursa), definisati sistem regrutovanja i zapošljavanja, motivisanja, nagrađivanja i sankcija i razmotriti izradu individualnih planova razvoja. Potrebno je razviti politiku rada sa volonterima. Organizacija nije dovoljno prepoznatljiva u široj javnosti i potrebno je razviti Plan interne i eksterne komunikacije koji bi pratio novi strateški plan organizacije. Takođe, poželjno je angažovanje osobe koja bi bila zadužena za odnose s javnošću.

Intervjui sa članicama su ukazali na voljnost pojedinih zaštićenih područja da ustupe Mreži osobu za komunikaciju, kao i na njihovo viđenje da osoba koja bi se bavila komunikacijom ne mora nužno biti smještena u Crnoj Gori. Takođe je istaknuto da komunikacija mora biti dvosmjerna, što nameće potrebu da se imenuju kontakt osobe ili da se na drugi prikladan način obezbijedi komunikacija sa zemljama, regijama ili pojedinačnim članicama.

Intervjui su ukazali na potrebu da se edukuje osoblje za upravljanje projektnim ciklusom, te za izradu Studija nosivosti kapaciteta po uzoru na Hrvatsku. Fokus treba staviti na projekte sa većim iznosima, i ako treba, angažovati konsultanta za pisanje višemilionskih projekata. Stavovi intervjuisanih su da uspješne projektne aplikacije mogu povećati broj zaposlenih i uvesti neophodna znanja u organizaciju.

U Mreži treba ojačati kapacitete za edukaciju, upravljanje, rad sa lokalnim zajednicama, prikupljanje finansijskih sredstava i finansijski menadžment, kao i za institucionalni, odnosno organizacioni razvoj.

13. STRATEŠKI I OPERATIVNI CILJEVI

Uzimajući u obzir potrebe članica i zajednice, a vodeći računa o svim faktorima uticaja u okruženju, snagama i slabostima Mreže, u narednom trogodišnjem periodu fokus Sekretarijata Parkova Dinarida biće na sledećim ciljevima koji su u vezi sa prioritetnim tematskim oblastima kao i potrebom izgradnje kapaciteta same Mreže.

Strateški cilj 1 Poboljšati održivost Mreže Parkova Dinarida

Operativni cilj 1.1 Unaprijediti regionalnu međudržavnu saradnju u oblasti zaštite Dinarida zagovaranjem za usvajanje Dinarske konvencije

Operativni cilj 1.2 Poboljšati mogućnosti za komercijalizaciju usluga i proizvoda Parkova Dinarida

Operativni cilj 1.3 Povecati ulaganje privatnog i javnog sektora

Do ostvarenja ovog cilja se može doći izradom i sprovođenjem plana za vođenje kampanje u cilju potpisivanja međudržavnog sporazuma u Dinarskom luku (Konvencija o zaštiti Dinarida), kao i definisanjem seta usluga koje se odnose na zaštitu biodiverziteta, održivi i razvoj zaštićenih područja, te njihovom marketinški usmjerenom prodajom. Promjene u poslovanju moraju biti reflektovane izmjenom Statuta organizacije. Diversifikovanje finansijskih izvora, trebalo bi usmjeriti i na javna sredstva kroz lobiranje za sufinansiranje, kao i na prikupljanje sredstava od privatnog sektora koji gaje kao vrijednost ekološki odgovorno poslovanje.

Strateški cilj 2: Uspostaviti podsticajno okruženje za efikasno upravljanje zaštićenim područjima u oblasti Dinarskog luka

Operativni cilj 2.1 Mapirati ekspertske snage za efikasno upravljanje i razvoj zaštićenih područja i održivi razvoj

Operativni cilj 2.2 Unaprijediti razmjenu znanja među članicama Mreže

Do ovog cilja se može doći sprovođenjem analize potreba za jačanjem kapaciteta članica (za sprovođenje postojećih i izradu novih planova upravljanja i na njima zasnovanim godišnjih planova, za izradu strategija biodiverziteta, za razvoj ekološke svijesti za odživi razvoj, itd.). Paralelno treba raditi na izradama baza podataka o kvalifikacijama, znanjima i vještinama zaposlenih u zaštićenim područjima, potrebnoj eksternoj ekspertizi i o donatorima koji podržavaju programe i izgradnju kapaciteta. Razmjena znanja se može vršiti razvojem programa mentorstva i višemjesečnih praksi u mreži gdje kolege sa manje iskustva stiču znanje uz rad sa iskusnim kolegama. Treba uspostaviti sistem prepoznavanja, razmjene i replikacije dobrih praksi u valorizaciji zaštićenih područja. Korisno bi bilo i oformiti tim koji se bavi koncipiranjem prekograničnih i regionalnih projekata pri Sekretarijatu. U cilju smanjenja depolitizacije, moglo bi se raditi na sistemu planiranja profesionalnog kadra, nepristrasne regrutacije i efikasnog upravljanja ljudskim resursima.

Strateški cilj 3: Izgradnja jake javne podrške za Parkove Dinarida bazirane na efektivnoj komunikaciji

Operativni cilj 3.1 Poboljšana komunikacija i širenje informacija od strane Sekretarijata

Parkova Dinarida ka javnosti i članicama mreže

Operativni cilj 3.2 Povećanje inkluzivnosti i ekološke svijesti šire zajednice Parkova Dinarida

Ovaj cilj se može ostvariti kroz analizu procesa i struktura koji vode efikasnoj i efektivnoj dvosmjernoj komunikaciji, izradu vizuelnog identiteta uz prateću knjigu standarda, promociju važnosti uključivanja lokalne zajednice u upravljanje zaštićenim područjima, sprovođenje Programa grantova za jačanje saradnje upravljača i lokalnih zajednica i izradu Komunikacionog plana ka spolja i unutra. Edukacija javnosti i replikacija testiranih programa koji pokazuju rezultate treba redovno sprovoditi.

Strateski cilj 4 Poboljšanje kapaciteta Sekretarijata Parkova Dinarida

Operativni cilj 4.1 Poboljšani kadrovski kapaciteti i kvalitet rada Sekretarijata

Operativni cilj 4.2 Unaprijeđen rad sa članstvom

Operativni cilj 4.3 Poboljšan rad sa volonterima

Ovaj cilj će se postići procjenom nedostajućih kapaciteta u odnosu na planirano proširenje opsega rada organizacije koju će upotpuniti procjena dodatnih prihoda od novouvedenih usluga. Definisao bi se opis poslova i HR procedura kao i standarda kvaliteta rada. Rad sa članstvom će se unaprijediti izradom kriterijuma i pravila za članstvo, a bila bi urađena i Politika rada sa volonterima.

14. OPERATIVNI PLAN

STRATEŠKI CILJ 1: POBOLJŠATI ODRŽIVOST MREŽE PARKOVA DINARIDA				
Operativni cilj 1.1. Unaprijediti regionalnu međudržavnu saradnju u oblasti zaštite Dinarida zagovaranjem za usvajanje Dinarske konvencije				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna Osoba	Vremenski okvir	Napomena
1.1.1 Izrada cost-benefit analize o interesu pokretanja Konvencije o zaštiti Dinarida (sredstvo za lobiranje)	Pripremljena analiza	Sekretarijat, UO	2026.	
1.1.2 Izrada plana za vođenje kampanje u cilju potpisivanja međudržavnog sporazuma u Dinarskom luku (Konvencija o zaštiti Dinarida)	Pripremljen plan kampanje	Sekretarijat, UO	2026.	
1.1.3 Realizacija plana za vođenje kampanje u cilju potpisivanja međudržavnog sporazuma u Dinarskom luku (Konvencija o zaštiti Dinarida)	Do 2027. potpisana Konvencija	Sekretarijat, UO	2027.	
Operativni cilj 1.2. Poboljšati mogućnosti za komercijalizaciju usluga i proizvoda Parkova Dinarida				
1.2.1 Istraživanje o potrebama tržišta za uslugama koje se odnose na zaštitu biodiverziteta, održivi i razvoj zaštićenih područja	Sprovedeno istraživanje	Sekretarijat uz angažovanje spoljnog saradnika	2026.	
1.2.2 Definisanje seta usluga koje se odnose na zaštitu biodiverziteta, održivi i razvoj zaštićenih područja	Definisan set usluga koje Sekretarijat može da ponudi tržištu	Sekretarijat i UO	2026.	

1.2.3 Izrada marketing plana o prodaji usluga koje se odnose na zaštitu biodiverziteta, održivi i razvoj zaštićenih područja	Izrađen marketing plan	Sekretarijat uz angažovanje spoljnog saradnika	2027.	
Operativni cilj 1.3 Povećati ulaganje privatnog i javnog sektora				
1.3.1 Mapirati potencijalne izvore sufinansiranja iz javnih fondova	Mapirani izvori sufinansiranja	Sekretarijat	2026.	
1.3.2 Mapirati kompanije koje kao vrijednost njeđe održivo i ekološki odgovorno poslovanje	Mapirani potencijalni donatori iz privatnog sektora	Sekretarijat	2026.	
1.3.1 Osmisliti strategiju fundraisinga koja uključuje privatni i javni sektor	Definisana strategija	Sekretarijat	2026.	
STRATESKI CILJ 2: USPOSTAVITI PODSTICAJNO OKRUŽENJE ZA EFIKASNO UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA U OBLASTI DINARSKOG LUKA				
Operativni cilj 2.1 Mapirati potrebe i ekspertske snage članica za efikasno upravljanje, razvoj zaštićenih područja i održivi razvoj				
Aktivnost 2.1.1 Analiza potreba članica za jačanjem kapaciteta (za sprovođenje postojećih i izradu novih planova upravljanja i na njima zasnovanim godišnjih planova, za izradu strategija biodiverziteta, za razvoj ekološke svijesti za održivi razvoj, za pisanje projekata, za uključivanje lokalnog stanovništva u proces upravljanja, itd.)	Identifikovane potrebe članica za jačanjem kapaciteta	Sekretarijat i UO	2026.	
Aktivnost 2.1.2 Izrada baze podataka o kvalifikacijama, znanjima i vještinama zaposlenih u zaštićenim područjima	Izrađena baza podataka o specifičnim znanjima unutar mreže učinjena	Sekretarijat i UO	2026.	

	dostupnom članicama kao podrška u izgradnji kapaciteta članica			
Aktivnost 2.1.3 Izrada baze podataka o eksternoj ekspertizi potrebnoj za izgradnju kapaciteta članica Mreže	Izrađena baza podataka o eksternoj ekspertizi i učinjena dostupnom svim članicama kao podrška u izgradnji njihovih kapaciteta	Sekretarijat	2026.	
Aktivnost 2.1.4 Izrada baze podataka o donatorima koji podržavaju programe i izgradnju kapaciteta članica Mreže	Baza podataka izrađena i dostupna članicama Mreže	Sekretarijat	2026.	
Operativni cilj 2.2. Unaprijediti razmjena znanja među članicama Mreže				
Aktivnost 2.2.1. Razvijen program mentorstva i višemjesečnih praksi u mreži gdje kolege sa manje iskustva stižu znanje uz rad sa iskusnim kolegama	Program mentorstva i višemjesečnih praksi razvijen, pripremljeni bilateralni i multilateralni ugovori o razmjeni zaposlenih	Sekretarijat, Stručni savjet	2027.	
Aktivnost 2.2.2 Uspostavljen sistem prepoznavanja, razmjene i replikacije dobrih praksi u valorizaciji zaštićenih područja koje njeguju multisektorski i participativni pristup	Dobre prakse detektovane i promovisane među članicama	Sekretarijat, Stručni savjet	2027.	
Aktivnost 2.2.3 Oformljen tim koji se bavi koncipiranjem prekograničnih i regionalnih projekata za članice mreže	Tim koji se bavi koncipiranjem prekograničnih i regionalnih projekata za članice mreže oformljen pri Sekretarijatu	Sekretarijat, UO, Skupština	2027.	

Aktivnost 2.2.4 Pokrenuta Platforma za razmjenu znanja i iskustava (preko projekta)	Platforma koncipirana	Sekretarijat, UO, Skupština	2028.	
Aktivnost 2.2.5 Organizovane konferencije sa najaktuelnijim temama, koje su povod za diskusiju i u zemljama EU (npr. klimatske promjene ili forumi stejkholdera)	Pokrenute aktuelne teme, razmijenjeno znanje	Sekretarijat, Stručni savjet	2026. - 28	
STRATEŠKI CILJ: 3 STRATEŠKI CILJ 3 IZGRADNJA JAKE JAVNE PODRŠKE ZA PARKOVE DINARIDA BAZIRANE NA EFEKTIVNOJ KOMUNIKACIJI				
Operativni cilj 3.1 Poboljšana komunikacija i širenje informacija od strane Sekretarijata Parkova Dinarida ka javnosti i članicama mreže				
Aktivnost 3.1.1 Razmotriti najbolje komunikacione metode i kanale u mreži da se osigura efektivna dvosmjerna komunikacija	Uspostavljeni mehanizmi komunikacije	Sekretarijat	2026.	
Aktivnost 3.1.2 Razmotriti najbolje modele komunikacije u mreži da se osigura efektivna dvosmjerna komunikacija uz upotrebu definisanih komunikacionih metoda i kanala	Uspostavljeni modeli komunikacije (kontakt osobe sa raznih nivoa)	Sekretarijat	2026.	

Aktivnost 3.1.3. Izrada Komunikacionionog plana ka spolja i unutra	Definisane komunikacione taktike unutar Mreže i van nje	Sekretarijat, spoljnji konsultant	2026.	
Aktivnost 3.1.4. Monitoring Komunikacionionog plana i identifikacija naučenih lekcija	Nadgeledan Komunikacioni plan i izdvojene naučene lekcije	Sekretarijat	kontinuirano	
Aktivnost 3.1.5. Promocija važnosti uključivanja lokalne zajednice u upravljanje zaštićenim područjima	Promovisane dobre participativne prakse (Aktivnost 2.2.2) poslate Sekretarijatu i predstavljene preko	Članice Mreže, Sekretarijat	kontinuirano	

	redovnih komunikacionih kanala			
Operativni cilj 3.2 Ojačana saradnja upravljača i lokalnih zajednica				
Aktivnost 3.2.1 Sprovođenje Programa grantova za jačanje saradnje upravljača i lokalnih zajednica	Najmanje 10 malih grantova dodijeljeno za jačanje saradnje	Sekretarijat	2028	
Aktivnost 3.2.2 Ocjena implementacije Programa grantova za jačanje saradnje upravljača i lokalnih zajednica	Izveštaj o sprovođenju sa povratnim informacijama od lokalnih zajednica i naučenim lekcijama pripremljen	Sekretarijat	2028	
Operativni cilj 3.3 Povećanje inkluzivnosti i ekološke svijesti šire zajednice Parkova Dinarida				
Aktivnost 3.3.1 Organizacija edukativnih radionica za građanstvo	Najmanje tri radionice godišnje u zaštićenim područjima	Sekretarijat	godišnje	
Aktivnost 3.3.2 Sprovođenje edukativnih programa za mlade i djecu kao što je program mladi rendžeri	Replikacija u najmanje jednom zaštićenom području	Sekretarijat	2027	
Aktivnost 3.3.3 Uspostavljanje tabli na Brajevom pismu	Informacije na Brajevom pismu postavljene u još najmanje dva zaštićena područja u Crnoj Gori	Sekretarijat	2027	
STRATEŠKI CILJ 4: POBOLJŠANJE KAPACITETA SEKRETARIJATA PARKOVA DINARIDA				
Operativni cilj 4.1 Poboljšani kadrovski kapaciteti i kvalitet rada Sekretarijata				
Aktivnost 4.1.1 Procjena nedostajućih kapaciteta u odnosu na planirano proširenje opsega rada i pravnog statusa organizacije (pružanje usluga, formiranje tima za podršku pri pisanju regionalnih i prekograničnih projekata, intenzivirana	Okvirna procjena broja zaposlenih i radnih mjesta	Predsjednik, UO	2026.	

komunikacija, koordinacija u razmjeni znanja i iskustava, dobrih praksi, nadglednja programa mentoringa...)				
Aktivnost 4.1.2 Procjena dodatnih prihoda u odnosu na planirano proširenje opsega rada i pravnog statusa organizacije	Okvirna procjena prihoda	Predsjednik i UO	2026.	
Aktivnost 4.1.3 Izrada sistema planiranja profesionalnog kadra, nepristrasne regrutacije osoblja i efikasnog upravljanja ljudskim resursima, znanjem i talentima zaposlenih	Razrađeni sistemi vezani za ljudske resurse bazirani na profesionalizmu i lišeni ikakvog uticaja sa strane	Sekretarijat, mapirani napredni HR menadžeri iz mreže (prepoznati kroz aktivnost 2.1.2)	2027.	
Aktivnost 4.1.4 Izrada posebnog Etičkog kodeksa za zaposlene u zaštićenim područjima.	Etički kodeks sadrži smjernice koje se tiču zaštite prava ljudi na zdravu životnu sredinu, borbe protiv ekološkog kriminala i depolitizacije	Sekretarijat, Stručni savjet	2027.	
Aktivnost 4.1.5 Definisanje opisa poslova kadra	Sistematizacija sa opisima poslova razvijena; Etički kodeks, sistemi vezani za ljudske resurse bazirani na profesionalizmu primijenjeni u Sekretarijatu Mreže	Predsjednik, UO	2027.	
Aktivnost 4.1.6 Izrada internih procedura za kvalitet rada	Dobijena lincenca za ISO 9001 Parkove Dinarida	Sekretarijat	2028	

Operativni cilj 4.2 Unaprijeđen rad sa članstvom				
Aktivnost 4.2.1 Izrada detaljnih kriterijuma za članstvo (pravila uključivanja i isključivanja, pravila u odnosu na geografsko područje, kvalitet rada područja itd.)	Izrađen Pravilnik o članstvu	Sekretarijat i UO	2026	
Operativni cilj 4.3 Poboljšan rad sa volonterima				
Aktivnost 4.3.1 Priprema Politike rada sa volonterima	Izrađen dokument sa procedurama za regrutaciju, uvođenje u posao i organizaciju rada volontera	Sekretarijat	2027	

15. POTENCIJALNI DONATORI ZA PERIOD 2026 – 2028.

Parkovi Dinarida će se i dalje u procesu prikupljanja sredstava fokusirati na:

- **Sopstveni prohodi** (članarina i prodaja usluga i dobara)
- **Fondovi EU** (na državnom nivou, bilateralne, multilateralne)
- **Privatne i državne fondacije**
- **Kompanije** – (na osnovu analize);
- **Individualne donacije** – (mogućnost uplate preko web sajta PD);
- **Javne fondove** (državne i lokalnih samouprava) – pogotovo u opstinama a kojima se nalaze zasticena područja.

Dio sredstva za Parkove Dinarida će biti obezbijedjen kroz godišnje članarine. Na osnovu analize koja je planirana u Operativnom planu, ispitaće se mogućnosti prodaje usluga i proizvoda na tržištu, kako bi i na ovaj način bila proširena struktura izvora finansiranja i bila smanjena zavisnost od manjeg broja izvora.

Programi Evropske unije su najveći potencijal za dalje finansiranje projekata Parkova Dinarida. Programi Evropske unije imaju za cilj unapređivanje saradnje između država članica u različitim oblastima koje se tiču zajedničkih politika EU, kao što su zdravstvo, kultura, nauka, obrazovanje, **zaštita životne sredine**, pravosuđe, poreska i carinska politika, preduzetništvo itd. Države obuhvaćene procesom proširenja imaju priliku da se upoznaju sa načinima saradnje u okviru sektorskih politika EU i iskoriste ovu finansijsku podršku za realizaciju nacionalnih i međunarodnih projekata. Države koje nijesu članice Evropske unije u obavezi su da za učešće u pojedinim programima uplate određeni finansijski doprinos na godišnjem nivou.

U okviru finansijske perspektive 2014-2020, Crna Gora će učestvovati u 9 prekograničnih i transnacionalnih programa:

- četiri bilateralna programa (sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Srbijom);
- dva trilateralna programa (Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Italija – Albanija – Crna Gora);
- tri transnacionalna programa (Dunavskom, Mediteranskom i Jadransko-jonskom programu).

Upravo ovi programi predstavljaju najveću mogućnost za Sekretarijat i članice Parkova Dinarida u realizaciji strateških ciljeva jer je u skoro svakom od njih zaštita životne sredine i održivi razvoj jedan od tematskih prioriteta.

U sva četiri bilateralna programa (sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Kosovom i Srbijom) prorotetne obasti su:

- podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne inkluzije s obje strane granice

- zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima
- promocija turizma, kulturnog i prirodnog nasljeđa

U dva trilateralna programa (Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Italija – Albanija – Crna Gora) kao prioritetne oblasti određene su:

- unaprijediti javno zdravlje i socijalnu zaštitu
- zaštita životne sredine, prevencija od rizika i promocija održive energije i energetske efikasnosti
- doprinos razvoju turizma i očuvanje kulturnog i prirodnog nasljeđa
- jačanje konkurentnosti i razvoj poslovnog okruženja u programskoj oblasti
- dobro upravljanje prirodnim i kulturnim resursima za održivi turizam i privlačnost programske teritorije
- zaštita životne sredine, upravljanje rizicima i nisko-karbonska strategija
- povećanje povezanosti prekograničnih oblasti, unapređenje usluga za održivi saobraćaj i poboljšanje javne infrastrukture

U tri transnacionalna programa (Dunavskom, Mediteranskom i Jadransko-jonskom programu) kao prioritetne oblasti određene su:

- inovativan i pametan region
- održivi region
- povezan region
- podrška upravljanju jadransko jonskom strategijom
- promocija inovacionih kapaciteta mediterana s ciljem "pametnog" i održivog rasta
- podsticanje nisko-karbonskih strategija i energetske efikasnosti u specifičnim med teritorijama: gradovima, ostrvima i udaljenim oblastima
- zaštita i promovisanje prirodnih i kulturnih resursa mediteranske oblasti
- jačanje upravljanja u oblasti mediterana
- inovativna i društveno odgovorna dunavska regija
- životna sredina i kultura dunavske regije
- bolje povezana dunavska regija
- bolje upravljanje dunavskom regijom

Jadransko-jonski program obuhvata teritoriju Albanija, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Grčke, Hrvatske, Italije, Slovenije, Srbije.

Mediteranski program obuhvata 10 zemalja članica EU (Francuska, Italija, Španija, Portugal, Grčka, Kipar, Slovenija, Malta, Velika Britanija, Hrvatska), **3 zemlje kandidata / potencijalna kandidata – IPA** (Crna Gora, Albanija, Bosna i Hercegovina).

Dunavski program obuhvata 14 zemalja učesnica: Austrija, Bugarska, Hrvatska, Republika Češka, Mađarska, Njemačka (*Baden-Württemberg* i Bavarska), Rumunija, Slovačka, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Moldavija, Crna Gora, Srbija i Ukrajina (jedan dio teritorije)

Informacije o dostupnim konkursima iz EU fondova mogu se naći i na web sajtu:

https://www.eufondovikonkursi.com/najnoviji-fondovi-konkursi.html?gclid=Cj0KCQjwtr_mBRDeARIsALfBZA7dBMSnRYtAitOvK7EHb63mrbhjLY2lv_d2Z1UKh7MtYytX_V2Pp7owaAkdYEALw_wcB

Osim dostupnih EU programa, potrebno je ispitati mogućnosti korišćenja fondova država članica EU koje su namijenjeni razvoju država koje pristupaju EU. Takve fondove imaju Hrvatska i Slovenija a Crna Gora koristi ova sredstva.